

Als je

NIET
MEER KAN,
MAG JE GAAN

Over liefde, loslaten en het verdriet
dat moest wachten.

Micha Kübbelink

Als je niet meer kan, mag je gaan

Over liefde, loslaten en het verdriet dat moest wachten

Micha Nibbelink

Opgedragen aan

Jan Dirk Nibbelink

11 december 1943 - 12 juni 2017

Voor mijn vader.

Voor alles wat je mij hebt gegeven.

Voor alles wat ik pas later ben gaan begrijpen.

Voor de liefde die soms geen woorden had,
maar toch aanwezig was.

Voor de sporen die je hebt achtergelaten.

In mijn leven.

In mijn hart.

En in de man die ik geworden ben.

Dit boek is voor jou.

In liefde.

Micha

Inhoudsopgave

DEEL 1 - Het afscheid

1. Als je niet meer kan, mag je gaan
2. De stilte daarna
3. Verdriet dat moest wachten
4. Wat niemand zag

DEEL 2 - Het gemis

5. Wat ik je nog had willen zeggen
6. De plek die leeg bleef
7. Wat ik bang was te vergeten
8. Gewoon nog één keer

DEEL 3 - Wat bleef

9. Hij leeft nog steeds ergens
10. Het gesprek dat bleef
11. Wat verlies mij leerde
12. Soms is hij er even
13. Dankbaar dat jij mijn vader was
14. Wat ik je nog had willen laten zien
15. Wat jij mij hebt gegeven
16. Wat ik vroeger niet zag
17. De man die ik onderweg ontmoette
18. Wat nooit gezegd hoefde te worden
19. Ik had je graag gekend
20. Ik draag je met me mee
21. Wat van ons verder leeft
22. Het was nooit tevergeefs
23. Wat ik ermee doe
24. Ik hoef niets meer toe te voegen

Tot slot

DEEL 1

Het afscheid

1. Als je niet meer kan, mag je gaan

Dat waren de woorden die ik tegen mijn vader zei terwijl hij sliep, vlak voordat hij overleed.

Jaren later merk ik dat die woorden voor mij een diepere betekenis hebben gekregen.

Want soms komt er een moment waarop liefde niet langer bestaat uit vasthouden.

Maar uit loslaten.

Een moment waarop je ziet dat iemand moe is geworden van het vechten.

Dat iemand alles heeft gegeven wat er te geven viel.

En dat er niets meer opgelost hoeft te worden.

Dat zijn geen gemakkelijke momenten.

Want liefde wil vaak vasthouden.

Beschermen.

Redden.

Nog één keer proberen.

Nog één keer hopen.

Maar soms vraagt liefde iets anders.

Soms vraagt liefde om toestemming.

Toestemming om te rusten.

Toestemming om los te laten.

Toestemming om niet langer te hoeven vechten.

Misschien is dat één van de moeilijkste vormen van liefde.

En misschien ook één van de zuiverste.

"Als je niet meer kan, mag je gaan."

Niet vanuit opgeven.

Maar vanuit liefde.

2. De stilte daarna

Er wordt vaak gesproken over afscheid.

Over de laatste woorden.

Over de laatste adem.

Over het moment waarop iemand gaat.

Maar veel minder over wat daarna komt.

De stilte.

Een stilte die soms groter voelt dan het verlies zelf.

Een stilte waarin niemand meer iets vraagt.

Waarin er niets meer geregeld hoeft te worden.

Waarin de wereld langzaam weer verder gaat.

En juist in die stilte kan iets zichtbaar worden.

Niet alleen wat je bent verloren.

Maar ook wat je hebt gedragen.

Soms zijn we zo druk geweest met zorgen.

Met helpen.

Met sterk zijn.

Met doorgaan.

Dat er nauwelijks ruimte was om te voelen.

Dan wacht verdriet.

Niet omdat het verdwenen is.

Maar omdat er nog geen plek voor was.

Misschien is stilte daarom niet leeg.

Misschien laat stilte juist zien wat al die tijd heeft gewacht.

Niet om opgelost te worden.

Maar om gezien te worden.

3. Verdriet dat moest wachten

Er wordt vaak gedacht dat verdriet direct komt.

Dat het zichtbaar wordt in tranen.

In gemis.

In de dagen na een verlies.

Maar soms werkt verdriet anders.

Soms is er eerst van alles wat aandacht vraagt.

Er moet gezorgd worden.

Geholpen worden.

Geregeld worden.

Doorgegaan worden.

En ergens tussen al die dingen door schuift verdriet langzaam naar de achtergrond.

Niet omdat het er niet is.

Maar omdat er op dat moment geen ruimte voor is.

Sommig verdriet wacht.

Geduldig.

Op een moment waarop er eindelijk iets meer stilte ontstaat.

Een moment waarop er niets meer opgelost hoeft te worden.

Niets meer gedragen hoeft te worden.

Niets meer geregeld hoeft te worden.

En juist dan kan het zich laten zien.

Soms onverwacht.

In een herinnering.

In een geur.

In een liedje.

In een leegte die ineens voelbaar wordt.

Niet omdat het verdriet nieuw is.

Maar omdat het eindelijk ruimte heeft gevonden.

Misschien is verdriet daarom niet iets wat voorbijgaat.

Misschien is verdriet iets dat langzaam zijn eigen weg zoekt.

In zijn eigen tijd.

Op zijn eigen manier.

En misschien hoeft dat niet anders.

Misschien hoef je het niet te haasten.

Niet te begrijpen.

Niet op te lossen.

Misschien hoeft het alleen maar even gezien te worden.

4. Wat niemand zag

Sommige mensen dragen meer dan ze zelf beseffen.

Niet omdat ze sterk willen zijn.

Maar omdat er op een bepaald moment niemand anders lijkt te zijn die het kan doen.

Dus dragen ze.

Een beetje meer.

En nog een beetje meer.

Tot het gewoon wordt.

Zo gewoon zelfs, dat niemand het nog ziet.

Soms zelfs zichzelf niet.

Want dragen voelt anders wanneer het langzaam gebeurt.

Wanneer verantwoordelijkheid ongemerkt de plaats inneemt van rust.

Wanneer zorgen vanzelfsprekender worden dan ontvangen.

Wanneer doorgaan makkelijker voelt dan stilstaan.

En misschien zit daar wel iets vreemds in.

Dat degene die het meest draagt, vaak het minst gewend is om gedragen te worden.

Misschien omdat hij het verleerd is.

Misschien omdat hij nooit heeft geleerd hoe.

Misschien omdat er altijd iets of iemand was die eerst kwam.

En ergens onderweg wordt dat normaal.

Tot er een moment komt waarop het lichaam iets anders zegt.

Niet met woorden.

Maar met vermoeidheid.

Met stilte.

Met verdriet.

Met een verlangen dat moeilijk uit te leggen is.

Het verlangen om even niets te hoeven dragen.

Om even niet sterk te hoeven zijn.

Om even te mogen rusten in de armen van iets dat groter is dan jezelf.

Misschien is dat geen zwakte.

Misschien is dat mens zijn.

DEEL 2

Het gemis

5. Wat ik je nog had willen zeggen

Sommige woorden komen op tijd.

Andere woorden komen jaren later.

Niet omdat ze toen niet bestonden.

Maar omdat ze toen nog geen vorm konden krijgen.

Misschien omdat het leven doorging.

Omdat er gezorgd moest worden.

Omdat er dingen geregeld moesten worden.

Omdat verdriet nog moest wachten.

En toch blijven sommige woorden ergens aanwezig.

Niet luid.

Niet dwingend.

Maar stil.

Alsof ze geduldig wachten tot er ruimte ontstaat.

Niet om het verleden te veranderen.

Niet om antwoorden te krijgen.

Maar gewoon om uitgesproken te mogen worden.

Soms zijn het grote woorden.

Vaker zijn het kleine.

Dankjewel.

Het spijt me.

Ik mis je.

Ik begrijp het nu beter.

Of misschien gewoon:

Ik wilde dat je wist hoeveel ik van je hield.

Misschien zijn er gesprekken die nooit helemaal af zijn.

Niet omdat er iets fout ging.

Maar omdat liefde zich niet altijd laat vangen in woorden.

En misschien hoeft dat ook niet.

Misschien is het genoeg dat die woorden er zijn.

Dat ze gevoeld worden.

Dat ze eindelijk een plek krijgen.

Ook als degene voor wie ze bedoeld zijn ze niet meer kan horen.

6. De plek die leeg bleef

Sommige leegtes vallen direct op.

Een lege stoel.

Een lege kamer.

Een naam die niet meer wordt genoemd.

Maar er zijn ook leegtes die minder zichtbaar zijn.

Leegtes die pas later voelbaar worden.

Op gewone dagen.

Op momenten waarop je iets wilt vertellen.

Een vraag wilt stellen.

Of zomaar even wilt delen hoe het met je gaat.

Dan is er ineens die plek.

De plek waar ooit iemand was.

Niet alleen in huis.

Maar ook in je leven.

In jezelf.

Het vreemde is dat die plek niet verdwijnt.

Niet na een jaar.

Niet na tien jaar.

Misschien nooit.

En misschien hoeft dat ook niet.

Want die leegte is niet alleen een teken van verlies.

Het is ook een teken van liefde.

Van betekenis.

Van iemand die zo dichtbij kwam, dat zijn afwezigheid nog steeds voelbaar is.

Misschien is dat waarom sommige plekken leeg blijven.

Niet omdat we niet verder gaan.

Maar omdat sommige mensen voor altijd een plaats in ons leven houden.

Zelfs wanneer ze er niet meer zijn.

7. Wat ik bang was te vergeten

In het begin was ik bang dat ik je zou vergeten.

Niet wie je was.

Maar de kleine dingen.

Je stem.

Je manier van lachen.

De blik in je ogen.

De woorden die alleen jij gebruikte.

Alsof herinneringen langzaam zouden vervagen.

Alsof de tijd stukje voor stukje iets van jou zou meenemen.

Maar herinneringen werken niet altijd zoals ik dacht.

Sommige details verdwijnen.

Dat is waar.

Sommige gezichten worden minder scherp.

Sommige gesprekken moeilijker terug te halen.

Maar wat werkelijk belangrijk was, blijft vaak op een andere manier bestaan.

Niet in mijn hoofd.

Maar in mijn hart.

In gewoontes die ik van je heb meegenomen.

In dingen die ik doe zonder erbij na te denken.

In woorden die ik soms gebruik.

In momenten waarop ik ineens beseft dat er nog steeds iets van
jou met mij meeloopt.

Misschien vergeten we niet echt.

Misschien verandert alleen de vorm waarin iemand bij ons blijft.

En misschien is dat genoeg.

Misschien hoeft liefde niet onthouden te worden.

Omdat liefde zichzelf herinnert.

8. Gewoon nog één keer

Als ik eerlijk ben, mis ik niet altijd de grote dingen.

Niet de bijzondere momenten.

Niet de herinneringen die op foto's terechtkwamen.

Vaak mis ik juist de gewone dingen.

Gewoon nog één keer een vraag kunnen stellen.

Gewoon nog één keer iets vertellen wat er die dag gebeurde.

Gewoon nog één keer horen hoe het met je ging.

De dingen die vroeger zo vanzelfsprekend waren.

Zo vanzelfsprekend dat ik nooit dacht dat ik ze ooit zou missen.

Misschien zit daar iets vreemds in.

Dat we vaak denken dat liefde leeft in grote momenten.

Terwijl ze misschien juist woont in de kleine.

In een gesprek.

Een blik.

Een hand op een schouder.

Een vertrouwde stem.

Een aanwezigheid die niets hoeft op te lossen.

Soms stel ik me voor hoe het zou zijn.

Niet voor een dag.

Niet voor een uur.

Maar gewoon voor even.

Gewoon nog één keer.

Niet om iets te veranderen.

Niet om afscheid opnieuw te doen.

Niet om antwoorden te krijgen.

Alleen om even samen in dezelfde ruimte te zijn.

En misschien is dat wat gemis soms werkelijk is.

Niet verlangen naar het verleden.

Maar verlangen naar iets wat ooit zo gewoon was.

Dat je pas begrijpt hoe bijzonder het was toen het er niet meer was.

Misschien is dat waarom sommige mensen nooit helemaal verdwijnen.

Omdat we niet alleen de grote herinneringen bewaren.

Maar ook de gewone momenten.

De momenten waarvan we toen nog niet wisten dat we ze ooit zouden missen.

DEEL 3

Wat bleef

9. Hij leeft nog steeds ergens

Mijn vader is overleden.

Dat is waar.

Maar het is niet het hele verhaal.

Jarenlang dacht ik dat afscheid betekende dat iemand weg was.

Dat er een moment kwam waarop je moest leren leven zonder.

Alsof er een streep werd gezet tussen toen en nu.

Tussen aanwezigheid en afwezigheid.

Tussen leven en dood.

Maar zo heb ik het niet ervaren.

Want hoe langer hij weg is, hoe vaker ik hem tegenkom.

Niet op foto's.

Niet in herinneringen.

Maar in mezelf.

Soms hoor ik mezelf iets zeggen.

Een opmerking.

Een antwoord.

Een manier van reageren.

En dan sta ik even stil.

Omdat ik ineens zijn stem hoor in mijn woorden.

Soms kijk ik naar hoe ik met mensen omga.

Hoe ik probeer te zorgen.

Hoe ik blijf dragen.

Hoe ik doorga als het moeilijk wordt.

En dan zie ik hem.

Niet omdat ik op hem lijk.

Maar omdat een deel van hem in mij verder leeft.

Dat besef kwam niet direct.

Misschien omdat ik zo druk was met overleven.

Met doorgaan.

Met alles regelen wat geregeld moest worden.

Maar toen het leven langzaam weer stiller werd, begon ik het te zien.

In kleine dingen.

In gewone dingen.

In dingen die niemand anders zou opmerken.

Een blik.

Een gebaar.

Een gedachte.

Een stukje humor.

Een bepaalde koppigheid.

Zelfs dingen waarvan ik vroeger dacht dat ik ze nooit van hem zou overnemen.

En toch zijn ze er.

Niet als last.

Maar als erfenis.

Niet als iets wat ik draag omdat het moet.

Maar als iets wat vanzelf met me meeloopt.

Ik ben niet mijn vader.

En hij was niet ik.

Maar ergens onderweg zijn onze verhalen met elkaar verweven
geraakt.

Misschien gebeurt dat wel met iedereen die we echt liefhebben.

Dat ze langzaam onderdeel worden van wie wij zijn.

Niet alleen in ons geheugen.

Maar in ons leven.

Soms vraag ik me af of hij zou herkennen wie ik geworden ben.

Of hij trots zou zijn.

Of hij zou begrijpen waarom ik bepaalde keuzes heb gemaakt.

Ik zal het nooit weten.

Maar wat ik wel weet, is dat hij nog steeds iets achterlaat.

Niet in spullen.

Niet in foto's.

Maar in de mens die ik geworden ben.

Mijn vader loopt niet meer naast me.

Dat gemis blijft.

Maar soms voelt het alsof hij nog steeds met me meeloopt.

In een gedachte.

In een gevoel.

In een keuze.

In een stukje van mezelf.

En misschien is dat ook liefde.

Dat iemand weg kan zijn.

En toch nooit helemaal verdwijnt.

10. Het gesprek dat bleef

Ik dacht altijd dat afscheid betekende dat een gesprek stopte.

Dat er een laatste keer was.

Een laatste woord.

Een laatste blik.

En daarna stilte.

Maar zo heb ik het niet ervaren.

Want er zijn momenten waarop ik nog steeds tegen je praat.

Niet hardop.

Niet omdat ik verwacht dat je antwoord geeft.

Maar omdat sommige gesprekken nooit echt zijn geëindigd.

Soms vertel ik je iets.

Iets kleins.

Iets wat alleen voor jou betekenis zou hebben gehad.

Soms vraag ik me af wat je ergens van gevonden zou hebben.

Of moet ik lachen om iets waarvan ik weet dat jij er ook om gelachen zou hebben.

Het zijn vreemde momenten.

Gewone momenten.

Momenten waarop ik ineens besef dat liefde zich niet altijd houdt aan wat logisch is.

Want hoe kan iemand weg zijn...

...en toch nog steeds deel uitmaken van een gesprek?

Misschien omdat liefde geen einde kent.

Misschien omdat verbondenheid niet stopt wanneer een hart stopt met kloppen.

Misschien omdat sommige mensen zo verweven raken met ons leven, dat ze onderdeel blijven van

hoe we denken.

Hoe we kijken.

Hoe we voelen.

Het gesprek is anders geworden.

Dat wel.

Stiller.

Zachter.

Maar het is nooit helemaal verdwenen.

En misschien hoeft dat ook niet.

Misschien is het niet vreemd dat ik soms nog tegen je praat.

Misschien is dat gewoon wat liefde doet.

Ze blijft.

Ook wanneer iemand is gegaan.

11. Wat verlies mij leerde

Er zijn lessen die je kunt lezen.

Lessen die je kunt horen.

Lessen die iemand je kan uitleggen.

En er zijn lessen die alleen het leven zelf kan geven.

Ik had liever gehad dat sommige lessen aan mij voorbij waren gegaan.

Dat sommige ervaringen nooit nodig waren geweest.

Dat sommige verliezen niet hadden bestaan.

Maar het leven vraagt niet altijd wat wij liever hadden gewild.

Sommige dingen gebeuren.

En daarna blijft er maar één vraag over.

Wat doe je met wat het je heeft gebracht?

Verlies heeft mij niet sterker gemaakt.

Dat hoor ik mensen soms zeggen.

Maar zo voelt het niet.

Verlies heeft mij zachter gemaakt.

Milder.

Bewuster van hoe kwetsbaar het leven eigenlijk is.

Van hoe kostbaar gewone momenten kunnen zijn.

Een gesprek.

Een knuffel.

Een kop koffie.

Een wandeling.

Dingen die vroeger vanzelfsprekend leken.

Tot ze dat niet meer waren.

Misschien is dat één van de dingen die verlies doet.

Het haalt de vanzelfsprekendheid weg.

En laat zien wat werkelijk van waarde is.

Niet omdat het mooi is.

Niet omdat het eerlijk is.

Maar omdat liefde ons soms pas laat zien wat belangrijk was,
wanneer we het dreigen kwijt te raken.

Ik had deze les liever niet geleerd.

Maar nu ik haar ken, wil ik haar ook niet meer vergeten.

Want ergens tussen het gemis en de herinneringen door, heeft
verlies mij ook iets gegeven.

Niet antwoorden.

Maar aandacht.

Voor het leven.

Voor de mensen die er nog zijn.

Voor vandaag.

Voor dit moment.

En misschien is dat genoeg.

12. Soms is hij er even

Soms gebeurt het onverwacht.

Ik zie iemand lopen.

Ik vang een blik op.

Ik hoor een stem.

Of ik zie iets heel gewoons.

En ineens moet ik aan hem denken.

Niet omdat ik ernaar op zoek was.

Niet omdat het een bijzondere dag is.

Niet omdat ik bewust met hem bezig ben.

Maar gewoon omdat iets mij even aan hem herinnert.

Het duurt vaak maar een moment.

Een paar seconden misschien.

Maar in dat moment voelt hij dichtbij.

Alsof de afstand tussen toen en nu heel even verdwijnt.

Soms zit het in een blik.

Een manier van kijken.

Een houding.

Een glimlach.

Iets wat moeilijk uit te leggen is.

Omdat het niet precies hetzelfde is.

En toch herken ik iets.

Alsof mijn hart iets ziet wat mijn hoofd niet altijd kan benoemen.
Soms gebeurt het wanneer ik buiten loop.
Soms wanneer ik ergens stil zit.
Soms midden op een gewone dag.
Juist op momenten waarop ik het niet verwacht.
Dan is er ineens een herinnering.
Niet als een foto uit het verleden.
Maar als een gevoel.
Een gevoel dat heel even naast mij komt zitten.
Vroeger dacht ik dat herinneringen iets waren waar je bewust naar terugging.
Nu weet ik dat ze soms zelf naar jou toe komen.
Op de meest onverwachte momenten.
In een geur.
Een liedje.
Een bepaalde lichtval.
Een oude foto.
Of gewoon in iemand die je passeert op straat.
Het zijn kleine momenten.
Maar ze hebben iets bijzonders.
Want heel even lijkt het alsof iemand die er niet meer is, toch weer deel uitmaakt van dat ene moment.

Niet omdat hij terug is.

Maar omdat liefde sporen achterlaat.

Sporen die zichtbaar worden in de wereld om ons heen.

Sporen die jaren later nog steeds gevonden kunnen worden.

Misschien is dat ook waarom sommige mensen nooit helemaal verdwijnen.

Niet omdat we voortdurend aan hen denken.

Maar omdat ze verweven raken met ons leven.

Met onze herinneringen.

Met wie wij geworden zijn.

En soms, heel even,

wanneer ik iets zie dat mij aan hem doet denken,

voelt het alsof hij er nog is.

Niet om iets te zeggen.

Niet om iets te veranderen.

Maar gewoon even.

Aanwezig.

Alsof liefde soms geen woorden nodig heeft om gevoeld te worden.

13. Dankbaar dat jij mijn vader was

Niet alles was perfect.

Niet alles was makkelijk.

Er waren dingen die ik begreep.

En dingen die ik pas veel later ben gaan begrijpen.

Er waren momenten waarop we dichtbij elkaar waren.

En momenten waarop er afstand was.

Zoals dat gaat tussen mensen.

Zoals dat gaat tussen vaders en zonen.

Maar wanneer ik terugkijk, zie ik niet alleen wat ik ben kwijtgeraakt.

Ik zie ook wat ik heb gekregen.

Jaren waarin jij mijn vader was.

Jaren waarin ik van jou mocht leren.

Jaren waarin jij, vaak zonder het te weten, iets hebt meegegeven van wie jij was.

Soms denk ik aan alles wat ik nog had willen zeggen.

Aan vragen die ik nooit heb gesteld.

Aan gesprekken die we nooit hebben gevoerd.

Maar daaronder ligt nog iets anders.

Iets eenvoudigers.

Iets zachters.

Dankbaarheid.

Niet omdat alles perfect was.

Niet omdat ik niets meer mis.

Maar omdat jij er was.

Omdat ik jouw zoon mocht zijn.

Omdat jouw leven het mijne heeft geraakt.

En omdat een deel van wie ik vandaag ben, niet zou bestaan zonder jou.

Misschien is dat wat liefde uiteindelijk doet.

Ze laat verdriet achter.

Maar ook dankbaarheid.

En soms bestaan die twee gewoon naast elkaar.

14. Wat ik je nog had willen laten zien

Soms vraag ik me af wat je zou vinden van de man die ik geworden ben.

Niet omdat ik goedkeuring zoek.

Niet omdat ik nog iets moet bewijzen.

Maar omdat ik je soms nog dingen zou willen laten zien.

De dingen die pas kwamen nadat jij er niet meer was.

De keuzes die ik maakte.

De lessen die ik leerde.

De dromen die ontstonden.

Het leven dat verder ging.

Ook toen ik dacht dat ik niet wist hoe.

Soms stel ik me voor dat we samen aan tafel zitten.

Gewoon lekker met biertje

Geen grote gesprekken.

Geen zware onderwerpen.

Gewoon zoals het vroeger kon zijn.

En dat ik je vertel over mijn leven.

Over wat er is gebeurd.

Over wat er is veranderd.

Over wie ik geworden ben.

Ik zou je vertellen over de momenten waarop ik verdoemd was.
Maar ook over de momenten waarop ik mezelf weer terugvond.
Over de mensen die op mijn pad kwamen.
Over de keuzes die moeilijk waren.
En over de dingen waar ik trots op ben geworden.
Niet omdat ze perfect zijn.
Maar omdat ze van mij zijn.
Soms vraag ik me af of je zou herkennen wat er van mij
geworden is.
Of je dingen van jezelf terug zou zien.
Of je zou lachen om bepaalde gewoontes.
Of je zou zeggen:
"Dat heb je goed gedaan."
Misschien is dat een verlangen dat nooit helemaal verdwijnt.
Niet omdat we kinderen blijven.
Maar omdat er iets bijzonders zit in gezien worden door iemand
die je vanaf het begin heeft gekend.
Iemand die jouw eerste stappen zag.
Jouw eerste fouten.
Jouw eerste dromen.
Soms denk ik aan alles wat ik je nog had willen laten zien.
De dingen die ik maakte.
De woorden die ik schreef.

De inzichten die ik vond.
De mens die ik geworden ben.
Niet omdat ik hoop dat je trots zou zijn.
Maar omdat ik het mooi had gevonden om het met je te delen.
Gewoon zoals vroeger.
Van mens tot mens.
Van zoon tot vader.
En misschien is dat wat liefde soms doet.
Ze blijft verlangen naar verbinding.
Zelfs wanneer die verbinding een andere vorm heeft gekregen.
Misschien zal ik nooit weten wat je ervan gevonden zou hebben.
Of wat je tegen mij zou hebben gezegd.
Maar diep vanbinnen hoop ik dat je ergens hebt gezien dat ik
ben blijven lopen.
Dat ik ben gevallen en weer ben opgestaan.
Dat ik heb gezocht.
Dat ik heb geleerd.
Dat ik ben gegroeid.
En dat ik, ondanks alles wat het leven bracht, ben blijven
proberen om met een open hart in het leven
te staan.
Misschien is dat genoeg.
Misschien is dat precies wat ik je nog had willen laten zien.

15. Wat jij mij hebt gegeven

Pas later ben ik gaan zien wat jij mij hebt gegeven.

Niet omdat je het mij vertelde.

Niet omdat je het mij uitlegde.

Maar omdat ik het onderweg tegenkwam.

In mezelf.

In de manier waarop ik naar mensen kijk.

In de manier waarop ik probeer te helpen.

In de manier waarop ik blijf staan wanneer het leven moeilijk wordt.

Vroeger dacht ik dat mensen vooral dingen nalaten.

Een huis.

Spullen.

Foto's.

Herinneringen.

Nu weet ik dat ze ook iets anders achterlaten.

Iets dat je niet kunt vastpakken.

Maar wel kunt voelen.

Waarden.

Gewoontes.

Manieren van kijken.

Manieren van liefhebben.

Soms ontdek ik iets in mezelf.
En dan beseft ik dat het niet helemaal van mij is.
Dat het ooit bij jou begon.
Een stukje geduld.
Een bepaalde koppigheid.
Een blik op het leven.
Een manier van omgaan met anderen.
Dingen die ik vroeger misschien niet eens zag.
En die ik nu ineens herken.
Misschien is dat wat ouders doen.
Ze laten iets achter in hun kinderen.
Niet alleen door wat ze zeggen.
Maar vooral door wie ze zijn.
Niet alles wat jij mij gaf, begreep ik toen.
Sommige dingen begrijp ik pas nu.
Nu ik ouder ben geworden.
Nu ik zelf het leven beter heb leren kennen.
En misschien is dat één van de bijzondere dingen van liefde.
Dat ze blijft geven.
Zelfs wanneer degene die haar gaf er niet meer is.
Soms vraag ik me af hoeveel van jou er nog in mij leeft.
En dan glimlach ik.
Omdat ik denk dat het meer is dan ik ooit zal weten.

En misschien is dat precies wat jij mij hebt gegeven.

Meer dan woorden ooit kunnen vertellen.

16. Wat ik vroeger niet zag

Mijn vader was mijn vader.

Zo heb ik hem jarenlang gezien.

Niet als mens.

Niet als man.

Maar als mijn vader.

Iemand die er gewoon was.

Iemand die dingen wist.

Dingen deed.

Dingen oploste.

Pas veel later begon ik iets anders te zien.

Vooraf in het laatste jaar van zijn leven.

Toen de ziekte steeds meer ruimte innam.

Toen de zekerheden verdwenen.

Toen ik dingen zag die ik vroeger nooit had gezien.

Verdriet.

Pijn.

Onmacht.

Angst.

Niet omdat die er eerder niet waren.

Maar omdat ik ze toen niet kon zien.

Of misschien niet hoefde te zien.

Want als kind kijk je anders naar je ouders.

Je ziet de vader.

Niet altijd de mens daarachter.

Pas later begon ik te begrijpen dat ook hij zijn eigen strijd kende.

Zijn eigen zorgen.

Zijn eigen momenten van twijfel.

Zijn eigen verdriet.

En ergens veranderde dat iets in mij.

Niet omdat ik hem anders ging zien.

Maar omdat ik hem vollediger ging zien.

Niet alleen als de man die voor anderen zorgde.

Maar ook als de man die zelf soms gedragen had willen worden.

Niet alleen als mijn vader.

Maar als mens.

Een mens die zijn best deed.

Net als ieder ander.

Misschien is dat één van de dingen die ouder worden met zich meebrengt.

Dat we onze ouders langzaam leren kennen buiten hun rol als vader of moeder.

Dat we ontdekken dat zij ook onderweg waren.

Dat zij ook zoekende waren.

Dat zij ook dingen met zich meedroegen die wij niet altijd konden zien.

En soms brengt dat verdriet.

Maar soms brengt het ook iets anders.

Begrip.

Zachtheid.

En liefde.

Voor de mens die al die tijd achter de vader verborgen was.

17. De man die ik onderweg ontmoette

Er was een tijd waarin ik dacht dat verlies alleen ging over degene die je kwijtraakt.

Over afscheid.

Over gemis.

Over leren leven met iemand die er niet meer is.

Maar pas veel later ontdekte ik dat verlies ook iets anders doet.

Het laat zien wie jij bent.

En soms ook wie jij niet meer bent.

Toen mijn vader overleed, dacht ik dat ik vooral hem verloor.

Nu weet ik dat er meer veranderde.

Langzaam.

Bijna ongemerkt.

Alsof het leven mij uitnodigde om opnieuw kennis te maken met mezelf.

Niet met de versie die altijd doorging.

Niet met de versie die alles droeg.

Niet met de versie die sterk moest zijn.

Maar met iemand die daaronder verborgen lag.

Ik had alleen niet door dat die ontmoeting jaren zou duren.

Want sommige reizen beginnen niet wanneer je vertrekt.

Sommige reizen beginnen wanneer je niet meer verder kunt
zoals je altijd deed.

Wanneer wat vroeger werkte, niet meer werkt.

Wanneer het lichaam dingen begint te vertellen die het hoofd
jarenlang heeft genegeerd.

Wanneer vermoeidheid geen gebrek aan energie blijkt te zijn.

Maar een gebrek aan ruimte.

Ruimte om te voelen.

Ruimte om stil te staan.

Ruimte om jezelf te ontmoeten.

Terugkijkend zie ik niet alleen het verlies van mijn vader.

Ik zie ook de weg die daarna ontstond.

Een weg vol vragen.

Vol zoeken.

Vol momenten waarop ik niet wist welke kant ik op moest.

Maar ook een weg waarop ik langzaam dichterbij mezelf kwam.

Niet omdat ik dat gepland had.

Niet omdat ik wist hoe.

Maar omdat het leven mij telkens opnieuw uitnodigde om eerlijk
te kijken.

Naar mijn verdriet.

Naar mijn angsten.

Naar mijn pijn.

Maar ook naar mijn kracht.

Mijn zachtheid.

Mijn verlangen.

Mijn hart.

Misschien is dat wat verlies soms doet.

Het breekt niet alleen iets open.

Het laat ook iets zien.

Iets wat al die tijd heeft gewacht.

Een deel van jezelf dat eindelijk gezien wil worden.

Als ik terugkijk op de jaren na het overlijden van mijn vader, zie ik niet alleen wat ik ben kwijtgeraakt.

Ik zie ook wie ik onderweg ben tegengekomen.

Mezelf.

Niet de perfecte versie.

Niet de sterke versie.

Niet de versie die alles onder controle had.

Maar de echte.

De mens.

En misschien is dat één van de meest onverwachte geschenken van verlies.

Dat je onderweg, tussen het gemis en de herinneringen door, soms jezelf terugvindt.

Of misschien voor het eerst echt ontmoet.

18. Wat nooit gezegd hoefde te worden

Niet alles wat belangrijk is, wordt uitgesproken.

Sommige dingen leven in een blik.

In een gebaar.

In aanwezig zijn.

Jarenlang dacht ik dat liefde vooral zichtbaar werd in woorden.

In gesprekken.

In dingen die werden gezegd.

Maar hoe ouder ik werd, hoe meer ik ontdekte dat sommige vormen van liefde juist stil zijn.

Ze vragen geen uitleg.

Geen bevestiging.

Geen bewijs.

Ze zijn er gewoon.

Zoals een hand op een schouder.

Zoals iemand die naast je blijft zitten wanneer er niets meer te zeggen valt.

Zoals iemand die verschijnt wanneer het nodig is.

Niet omdat hij weet wat hij moet zeggen.

Maar omdat hij niet wegloopt.

Als ik terugkijk op mijn vader, herinner ik me niet alle gesprekken.

Niet alle woorden.

Niet alle momenten.

Maar ik herinner me wel iets anders.

Een aanwezigheid.

Iets wat moeilijk vast te pakken is.

Maar wat er wel was.

Misschien is dat waarom sommige herinneringen blijven.

Niet omdat ze bijzonder waren.

Maar omdat ze echt waren.

Misschien is liefde niet altijd te vinden in wat mensen zeggen.

Misschien is liefde soms te vinden in wat nooit gezegd hoefde te worden.

In de vanzelfsprekendheid van iemand die er was.

In de kleine dingen die pas betekenis krijgen wanneer je erop terugkijkt.

En misschien begrijp ik dat nu beter dan vroeger.

Dat liefde niet altijd luid hoeft te zijn.

Dat ze niet altijd de juiste woorden hoeft te vinden.

Dat ze soms gewoon aanwezig mag zijn.

Zoals jij was.

Op jouw manier.

Met alles wat je kon geven.

En alles wat je niet wist hoe je moest geven.

Misschien is dat waarom ik, wanneer ik terugkijk, niet alleen woorden herinner.

Maar vooral een gevoel.

Een gevoel dat nog steeds ergens met mij meeloopt.

Een gevoel dat nooit gezegd hoefde te worden.

19. Ik had je graag gekend

Soms vraag ik me af wie je was voordat je mijn vader werd.

Niet de man die ik kende.

Niet de man die ik zag.

Maar de man daarachter.

De jongen die ooit dromen had.

De jongen die verliefd werd.

De jongen die fouten maakte.

Die bang was.

Die hoopte.

Die zocht naar zijn plek in de wereld.

Want hoe ouder ik word, hoe meer ik beseft dat niemand zomaar vader of moeder wordt.

Iedereen was eerst een kind.

Iedereen draagt een verhaal met zich mee.

Ook jij.

Vroeger keek ik naar jou als mijn vader.

Dat was vanzelfsprekend.

Dat was wie je was.

Maar later begon ik me af te vragen wie jij was wanneer niemand keek.

Waar je van droomde.

Waar je wakker van lag.

Wat je graag anders had gedaan.

Wat je met je meedroeg.

Misschien zijn dat vragen die ik vroeger nooit stelde.

Omdat ik dacht dat er nog tijd genoeg was.

Omdat ik dacht dat ouders er altijd zouden zijn.

Tot ik ontdekte dat ook zij voorbijgangers zijn.

Net als wij.

Soms vind ik het jammer dat ik die vragen nooit heb gesteld.

Niet omdat ik spijt heb.

Maar omdat ik nieuwsgierig ben geworden.

Nieuwsgierig naar de mens die al die jaren achter de vader verborgen zat.

Misschien had ik je graag leren kennen zoals anderen jou kenden.

Als vriend.

Als collega.

Als jongen.

Als man.

Niet om iets te veranderen.

Niet om iets in te halen.

Maar gewoon omdat ik denk dat ik je dan nog beter had begrepen.

En misschien gebeurt er iets bijzonders wanneer we onze ouders als mens gaan zien.

Dan verdwijnen ze niet van hun voetstuk.
Dan stappen ze ervan af.
En mogen ze eindelijk gewoon mens zijn.
Met alles wat daarbij hoort.
Misschien is dat ook liefde.
Dat je iemand niet alleen ziet om wat hij voor jou was.
Maar ook om wie hij zelf was.
En soms denk ik dat ik je graag nog één keer had ontmoet.
Niet alleen als zoon.
Maar als mens.
Gewoon om je te leren kennen.

20. Ik draag je met me mee

Vroeger dacht ik dat loslaten betekende dat je iemand achter je liet.

Dat je op een dag verder ging.

Dat het verdriet minder werd.

Dat de herinneringen zachter werden.

Dat er een moment kwam waarop iemand steeds verder van je af kwam te staan.

Maar zo heb ik het niet ervaren.

Want hoe meer jaren er voorbijgaan, hoe meer ik ontdek dat ik je niet achter mij laat.

Ik draag je met me mee.

Niet bewust.

Niet iedere dag.

Niet als een last.

Maar als een deel van mijn leven.

Zoals je een litteken met je meedraagt.

Niet omdat het pijn blijft doen.

Maar omdat het hoort bij wie je bent geworden.

Soms zit je in een gedachte.

Soms in een herinnering.

Soms in een keuze die ik maak.

En soms zonder dat ik het doorheb.

Dan hoor ik mezelf iets zeggen.
Doe ik iets op een bepaalde manier.
Of kijk ik naar de wereld zoals jij dat deed.
En pas later besef ik dat jij daar ergens in aanwezig bent.
Ik draag niet alleen de herinnering aan jou met me mee.
Ik draag ook de lessen.
De liefde.
De gesprekken.
De stiltes.
De dingen die mooi waren.
En de dingen die moeilijk waren.
Want ook die hebben mij gevormd.
Vroeger dacht ik dat liefde betekende dat je iemand vasthield.
Nu denk ik dat liefde misschien iets anders is.
Misschien betekent liefde dat iemand onderdeel van je wordt.
Zo verweven met wie je bent, dat er geen grens meer is tussen
wat van hem was en wat van jou
werd.
Misschien is dat waarom ik je soms nog tegenkom.
Niet buiten mij.
Maar in mij.
In de man die ik geworden ben.
In de keuzes die ik maak.

In de manier waarop ik liefheb.

In de manier waarop ik leef.

En misschien is dat uiteindelijk wat er overblijft.

Niet alleen herinneringen.

Niet alleen verdriet.

Niet alleen gemis.

Maar een stille aanwezigheid.

Een spoor van liefde dat doorloopt in een ander leven.

Ik draag je met me mee.

Niet omdat ik je niet kan loslaten.

Maar omdat jij deel bent geworden van wie ik ben.

En dat zal altijd zo blijven.

21. Wat van ons verder leeft

Soms denken we dat een leven eindigt wanneer iemand sterft.

Dat wat iemand was, langzaam verdwijnt.

Dat er uiteindelijk alleen herinneringen overblijven.

Maar hoe ouder ik word, hoe minder ik geloof dat dat waar is.

Want ik zie hoe mensen sporen achterlaten.

Niet alleen in foto's.

Niet alleen in verhalen.

Maar in andere mensen.

Mijn vader leeft verder in mij.

Dat heb ik ontdekt.

In mijn gedachten.

In mijn keuzes.

In de dingen die ik belangrijk ben gaan vinden.

Maar soms vraag ik me af hoeveel daarvan weer verder reist.

Naar de mensen die ik ontmoet.

Naar de mensen die ik help.

Naar de woorden die ik schrijf.

Naar de liefde die ik geef.

Misschien is dat hoe een leven doorgaat.

Niet doordat iemand terugkomt.

Maar doordat iets van hem wordt doorgegeven.

Van mens tot mens.

Van hart tot hart.

Misschien wist mijn vader nooit hoeveel hij heeft achtergelaten.

Misschien kon hij dat niet weten.

Net zoals wij vaak niet weten welke invloed we hebben op de levens van anderen.

Welke woorden blijven hangen.

Welke gebaren herinnerd worden.

Welke liefde verder reist.

Soms denk ik dat we allemaal deel uitmaken van iets groters.

Dat we elkaar vormen.

Aanraken.

Veranderen.

En dat die beweging niet stopt wanneer een leven eindigt.

Dat ze verder gaat.

In stilte.

Onzichtbaar.

Maar werkelijk.

Misschien is dat waarom ik steeds minder bang ben dat jij verdwijnt.

Want hoe zou je kunnen verdwijnen?

Je leeft in mijn herinneringen.

In mijn hart.

In de man die ik geworden ben.

En misschien leef jij, via mij, weer verder in anderen.

In een vriendelijk woord.

In een luisterend oor.

In een hand die wordt vastgehouden.

In iemand die zich eindelijk gezien voelt.

Misschien is dat wat liefde uiteindelijk doet.

Ze blijft niet stilstaan.

Ze reist verder.

Van leven naar leven.

Van mens naar mens.

En misschien is dat wat van ons verder leeft.

22. Het was nooit tevergeefs

Er zijn momenten geweest waarop ik mij afvroeg waarom alles moest gebeuren zoals het gebeurde.

Waarom er zoveel pijn was.

Waarom er zoveel verlies was.

Waarom sommige wegen zo moeilijk waren.

Ik zocht geen antwoorden.

Maar soms wel betekenis.

Niet omdat betekenis het verdriet wegneemt.

Maar omdat betekenis helpt om ermee te leven.

Lange tijd keek ik naar wat er verloren was gegaan.

Naar wat er niet meer kon.

Naar wat nooit meer terug zou komen.

En dat was logisch.

Want verlies vraagt aandacht.

Gemis vraagt aandacht.

Verdriet vraagt aandacht.

Maar ergens onderweg begon ik iets anders te zien.

Niet alleen wat er verdwenen was.

Maar ook wat er ontstaan was.

Niet alleen de pijn.

Maar ook de zachtheid.

Niet alleen het gemis.

Maar ook het begrip.

Niet alleen het afscheid.

Maar ook de liefde die zichtbaar werd.

Soms vraag ik me af wie ik was geweest als dit allemaal niet was gebeurd.

Als mijn vader niet ziek was geworden.

Als ik niet had hoeven zorgen.

Als ik niet had hoeven verliezen.

Ik zal het nooit weten.

Maar wat ik wel weet, is dat deze weg mij heeft veranderd.

Niet beter.

Niet slechter.

Maar menselijker.

Dichter bij mezelf.

Dichter bij wat werkelijk belangrijk is.

Misschien is dat wat betekenis uiteindelijk is.

Niet begrijpen waarom iets gebeurde.

Maar ontdekken wat het in je heeft wakker gemaakt.

Wat het je heeft geleerd.

Wat het heeft blootgelegd.

En wanneer ik nu terugkijk, zie ik niet alleen verdriet.

Ik zie ook liefde.

Niet alleen verlies.

Ik zie ook verbinding.

Niet alleen het einde van een leven.

Maar ook het begin van een andere manier van kijken.

Misschien was niet alles mooi.

Misschien was niet alles eerlijk.

Misschien was niet alles zoals ik had gewild.

Maar één ding voel ik steeds sterker.

Het was niet tevergeefs.

Want tussen alles wat verloren ging, vond ik ook iets terug.

Mezelf.

En misschien is dat één van de grootste geschenken die het leven soms verborgen houdt in moeilijke

tijden.

23. Wat ik ermee doe

Mijn vader heeft mij dingen gegeven.

Dat weet ik inmiddels.

Niet alleen herinneringen.

Niet alleen verhalen.

Maar ook iets van zichzelf.

In wie ik ben.

In hoe ik leef.

In hoe ik naar mensen kijk.

Lange tijd keek ik vooral naar wat ik had verloren.

Dat was logisch.

Want verlies vraagt aandacht.

Gemis vraagt aandacht.

Verdriet vraagt aandacht.

Maar ergens onderweg veranderde de vraag.

Niet:

Wat ben ik kwijtgeraakt?

Maar:

Wat doe ik met wat ik heb gekregen?

Want misschien is dat uiteindelijk waar een nalatenschap over gaat.

Niet over wat iemand achterlaat.

Maar over wat wij ermee doen.

Iedere keer dat ik iemand echt probeer te begrijpen.

Iedere keer dat ik luister zonder oordeel.

Iedere keer dat ik iemand help opstaan wanneer het leven moeilijk is.

Draag ik iets verder.

Niet omdat ik dat bewust probeer.

Maar omdat alles wat ik heb ontvangen onderdeel van mij is geworden.

Soms denk ik dat liefde niet bedoeld is om vast te houden.

Misschien is liefde bedoeld om door te geven.

Van mens naar mens.

Van hart naar hart.

Van generatie naar generatie.

Misschien is dat waarom het verhaal niet eindigt bij verlies.

Omdat liefde nooit bij verlies eindigt.

Ze zoekt een nieuwe vorm.

Een nieuwe richting.

Een nieuw leven.

En misschien is dat mijn taak niet.

Misschien is dat mijn uitnodiging.

Om zorgvuldig om te gaan met alles wat ik heb ontvangen.

Om het niet te bewaren.

Maar te leven.

Niet alleen voor mezelf.

Maar ook voor de mensen die mijn pad kruisen.

Want wat jij mij hebt gegeven, leeft niet alleen in mij verder.

Het leeft ook verder in wat ik de wereld in breng.

In de woorden die ik schrijf.

In de handen die ik vasthoud.

In de mensen die zich even minder alleen voelen.

Misschien is dat wat ik ermee doe.

Misschien is dat hoe liefde verder reist.

En misschien zou jij dat hebben begrepen.

Zonder dat ik het hoefde uit te leggen.

24. Ik hoef niets meer toe te voegen

Er was een tijd waarin ik dacht dat er nog iets ontbrak.

Nog een gesprek.

Nog een antwoord.

Nog een vraag.

Nog één moment samen.

Alsof er ergens een laatste stukje van de puzzel lag dat ik nog moest vinden.

Maar hoe ouder ik word, hoe meer ik ontdek dat niet alles af hoeft te zijn.

Niet ieder gesprek krijgt een einde.

Niet iedere vraag krijgt een antwoord.

Niet iedere wond sluit volledig.

En misschien is dat geen fout van het leven.

Misschien is dat het leven.

Lange tijd keek ik naar wat er nog ontbrak.

Naar wat niet gezegd was.

Naar wat niet begrepen was.

Naar wat nooit meer zou kunnen.

Maar ergens onderweg veranderde er iets.

Niet in het verleden.

Niet in de herinneringen.

Maar in mij.

Ik begon te zien dat liefde niet afhankelijk is van een afgerond verhaal.

Dat liefde niet wacht op perfecte woorden.

Of op een laatste gesprek waarin alles op zijn plaats valt.

Sommige verhalen blijven open.

Sommige vragen blijven bestaan.

Sommige stukken blijven onvolledig.

En toch kan er vrede zijn.

Niet omdat alles is opgelost.

Maar omdat niet alles opgelost hoeft te worden.

Misschien is volwassen worden soms niets anders dan dat.

Stoppen met zoeken naar wat ontbreekt.

En leren zien wat er al is.

Want wanneer ik terugkijk, zie ik geen perfect verhaal.

Ik zie een mens.

Een vader.

Een zoon.

Liefde.

Gemis.

Vergissingen.

Verbondenheid.

Alles door elkaar heen.

Zoals het leven zelf.

En voor het eerst voel ik niet de behoefte om daar nog iets aan toe te voegen.

Niet omdat het af is.

Maar omdat het goed is zoals het is.

Misschien is dat wat vrede uiteindelijk betekent.

Niet dat alles klopt.

Maar dat je ermee kunt zijn.

Precies zoals het was.

Precies zoals het is.

En precies zoals het altijd deel van mij zal blijven.

Tot slot

Toen ik aan dit boek begon, dacht ik dat ik schreef over verlies.

Over afscheid.

Over de dood van mijn vader.

Maar onderweg ontdekte ik iets anders.

Ik schreef over liefde.

Over wat blijft wanneer iemand er niet meer is.

Over de sporen die een mens achterlaat.

In herinneringen.

In verhalen.

In de mensen die achterblijven.

Dit boek heeft mij geen antwoorden gegeven.

Maar het heeft mij wel dichter gebracht bij de vragen die werkelijk belangrijk zijn.

Wat betekent liefde?

Wat betekent loslaten?

Wat blijft er over wanneer iemand gaat?

Misschien is het antwoord eenvoudiger dan ik dacht.

Misschien blijft liefde.

In een herinnering.

In een blik.

In een keuze.

In een stukje van jezelf.

Mijn vader leeft niet meer.

En toch kom ik hem nog regelmatig tegen.

In de wereld.

In mezelf.

In de man die ik geworden ben.

Misschien is dat wat dit boek mij uiteindelijk heeft geleerd.

Dat afscheid niet altijd het einde van een verhaal is.

Soms is het het begin van een andere manier van liefhebben.

En terwijl ik deze laatste woorden schrijf, voel ik geen einde.

Ik voel dankbaarheid.

Voor alles wat geweest is.

Voor alles wat gebleven is.

En voor alles wat nog verder leeft.

“Want liefde verdwijnt niet.

Ze verandert alleen van vorm.”